

ISSN 2147-8902

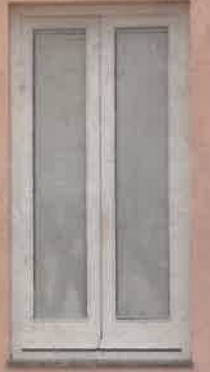

sosyoloji divanı

Sosyoloji Dergisi | Yıl: 6 Sayı: 11 | Ocak-Haziran 2018 | 35 tl

11

Dosya **TEŞHİR TOPLUMU**

sosyoloji divanı

Yıl: 6 Sayı: 11 | Ocak - Haziran 2018

ISSN: 2147-8902

Hakemli bir dergidir. Yılda iki kez yayınlanmaktadır.

DOSYA: TEŞHİR TOPLUMU

lojisi

Alver

çizgi

sosyoloji divanı

Yıl: 6 Sayı: 11 | Ocak - Haziran 2018

ISSN: 2147-8902

Hakemli bir dergidir. Yılda iki kez yayınlanmaktadır.

Sahibi / Çizgi Kitabevi Adına: Ömer Arlı

Yazı İşleri Müdürü: Mahmut Arlı

Genel Yayın Yönetmeni: Seyfettin Kurt

Editör: Köksal Alver

Dosya Editörleri: İslam Can - Ejder Ulutaş

Yayın Kurulu: Ahmet Koyuncu, Ali Zafer Sağıroğlu, Erhan Tecim, Ertan Özensel, Faruk Karaarslan, Ferhat Tekin, Hüseyin Çil, İbrahim Nacak, Köksal Alver, M. Hakkı Akın, M. Ali Aydemir, Mehmet Birekul, Sıtkı Karadeniz, Uğur Çağlak

Kapak Görseli: İda Kammerloch

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

İletişim: sosyolojdivani@gmail.com
www.sosyolojdivani.com

Scientific Indexing Services

Sosyoloji Dıvanı uluslararası SIS indeksleme servisi tarafından taranmaktadır.

Baskı: Sebat Ofset

Fevzi Çakmak Mh. Hacıbayram Cd. No:57
Karatay/Konya S.N: 16198 - B.T: Haziran 2018

Bireysel Abonelik: 50 ₺

Kurumsal Abonelik: 150 ₺

Abonelik ve Sipariş

Çizgi Kitabevi

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/Konya

Alemdar Mah.
Çatalçeşme Sk. No:42/2
Cağaloğlu/İstanbul

Gazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi No:6/31
Yeni Mahalle/Ankara

(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

☎ / cizgikitabevi

sosyoloji divanı

Danışma ve Hakem Kurulu:

Prof. Dr. Abdullah Koçak (Selçuk Üniv.)

Prof. Dr. Ahmet Sarı (Atatürk Üniv.)

Prof. Dr. Ali Utku (Atatürk Üniv.)

Prof. Dr. Beylül Dikeçligil (İ. Gelişim Üniv.)

Prof. Dr. Ertan Özensel (Selçuk Üniv.)

Prof. Dr. H. Hüseyin Bircan (N. Erbakan Üniv.)

Prof. Dr. İsmail Hira (Sakarya Üniv.)

Prof. Dr. Kenan Çağan (Afyon Kocatepe Üniv.)

Prof. Dr. Köksal Alver (Selçuk Üniv.)

Prof. Dr. Mehmet Karakaş (Afyon Kocatepe Üniv.)

Prof. Dr. Mustafa Aydın (Karamanoğlu M. Üniv.)

Prof. Dr. Mustafa Orçan (Yıldırım Beyazıt Üniv.)

Prof. Dr. Ramazan Yelken (Yıldırım Beyazıt Üniv.)

Prof. Dr. Tevfik Erdem (Gazi Üniv.)

Prof. Dr. Yücel Bulut (İstanbul Üniv.)

Doç. Dr. Ahmet Koyuncu (N. Erbakan Üniv.)

Doç. Dr. Erhan Tecim (N. Erbakan Üniv.)

Doç. Dr. Ferhat Tekin (N. Erbakan Üniv.)

Doç. Dr. M. Hakkı Akın (N. Erbakan Üniv.)

Doç. Dr. Mehmet Birekul (N. Erbakan Üniv.)

Doç. Dr. Necmettin Doğan (İstanbul Ticaret Üniv.)

Doç. Dr. Suvat Parin (Yüzüncü Yıl Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Ahmet A. Koyuncu (Afyon Kocatepe Ü.)

Dr. Öğr. Ü. Ali Zafer Sağıroğlu (Y. Beyazıt Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Bedir Sala (Afyon Kocatepe Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Faruk Karaarslan (N. Erbakan Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. İbrahim Nacak (KTO Karatay Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. M. Cüneyt Özşahin (N. Erbakan Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Mahmut Kaya (Harran Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Selim Somuncu (Adıyaman Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Uğur Çağlak (N. Erbakan Üniv.)

Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu (Selçuk Üniv.)

Prof. Dr. Ahmet Zeki Ünal (Bursa Teknik Üniv.)

Prof. Dr. Ali Rıza Abay (Yalova Üniv.)

Prof. Dr. Celalettin Çelik (Erciyes Üniv.)

Prof. Dr. Hilmi Uçan (Afyon Kocatepe Üniv.)

Prof. Dr. İsmail Coşkun (İstanbul Üniv.)

Prof. Dr. Kadir Canatan (Sabahattin Zaim Üniv.)

Prof. Dr. Korkut Tuna (İstanbul Ticaret Üniv.)

Prof. Dr. Mahmut Atay (Selçuk Üniv.)

Prof. Dr. Musa Taşdelen (Marmara Üniv.)

Prof. Dr. M. Kemal Şan (Sakarya Üniv.)

Prof. Dr. Ömer Aytaç (Fırat Üniv.)

Prof. Dr. Ruhat Yaşar (Kilis Üniv.)

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel (İstanbul Üniv.)

Doç. Dr. Abdullah Harmancı (N. Erbakan Üniv.)

Doç. Dr. Enes Kabakçı (İstanbul Üniv.)

Doç. Dr. Fahri Çakı (Balıkesir Üniv.)

Doç. Dr. Lütfi Sunar (İstanbul Medeniyet Üniv.)

Doç. Dr. M. Ali Aydemir (Selçuk Üniv.)

Doç. Dr. Murat Şentürk (İstanbul Üniv.)

Doç. Dr. Ö. Miraç Yaman (İstanbul Üniv.)

Doç. Dr. Zülküf Kara (Mardin Artuklu Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Ahmet Gökçen (Muş Alparslan Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Aynur Erdoğan (İstanbul Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Ejder Ulutaş (Muş Alparslan Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Hüseyin Çil (Selçuk Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. İslam Can (Selçuk Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. M. Murat Özkul (Balıkesir Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Murat Şentürk (İstanbul Üniv.)

Dr. Öğr. Ü. Sıtkı Karadeniz (Mardin Artuklu Üniv.)

İçindekiler

5 Divan Kalemi | Dosya Editörleri

7 DOSYA: TEŞHİR TOPLUMU

- 9 Teşhir Toplumı: Kavramlar, Kuramlar ve Pratikler | *İslam Can*
27 Postmodern Toplumda Mahremiyetin Dönüşümü | *Kenan Çağan*
59 Hakikatten Mahremiyet Çağında Teşhire Teşne Olmak: Mahremiyet Versus Teşhir Manzaraları | *Mehmet Ulukütük*
81 İfşa, İtiraf, Gösteri: Mahremiyet Toplumundan Teşhir Toplumuna | *Sever Işık*
95 Sonsuzluktan Mutlu Kopuş: Teşhir ve Yeni Sosyal "Ben" | *Ali Fidan*
117 Teşhirin ve Gözetlemenin Biyo-Psiko-Politik | *Mücahit Gültekin*
133 Bedenin Teşhiri: Dile Gelen Bedenden Duyuma Gelen Bedene | *Ferhat Tekin*
147 Schizo Society ya da Kapitalizmi Teşhir | *Zülfüf Kara, Halime Aydın*
163 Tüketim Teşhiri ya da Teşhir Tüketimi | *Musa Arı*
177 Homo-Screenus: Bir Teşhirci Olarak Sosyal Medya Kullanıcısı | *Ahmet Gökçen*
197 Gerçekliğin Simülatif İfşası: Eğlence Programlarındaki Katarsistik Bakiye | *Ejder Ulutaş*
213 Gösteri Toplumu, Tarihselcilik ve Sekülerleşme | *Mustafa Günerigök*
227 Delikleri Kapatmak: Tao'nun Gösterişsiz Fiilleri | *Özgür Taburoğlu*

241 SÖYLEŞİ

- 243 Prof. Dr. M. Tayfun Amman ile Sosyoloji Üzerine Söyleşiler

259 KENAR KAYIT

- 261 Said Halim Paşa'nın Düşüncesinde Siyasal ve Toplum Tasavvuru | *Necmettin Doğan*
271 "Yere Konmuş Gökyüzü": Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Konya | *Abdullah Harmancı*
281 Bir Kentilleştirme Projesi: İstanbul Sanat ve Meslek Edindirme Kursları (İsmek) | *Suvat Parin, Alim Arlı*

295 HAYAT SAHNESİ

- 297 Kamera, Mahremiyet ve Hikâye | *Cihan Aktaş*
313 Misafir Odası | *Necdet Subaşı*
319 Görüntünün Dili: Vitrin | *Mehmet Birekul*
325 Şehrin Vitriini, Bedesten... | *Seyfettin Kurt*
329 Seyyahın Rüyası | *Adem Üstün Çatalbaş*

335 KİTAPLIK

- 337 Şeffaflık Toplumu | *Nuh Akçakaya*
345 Görünüyorum O Halde Varım: Meşhuriyet Çağ'ında Kültür ve İnsan | *Mehmet Fatih Bağrıyanık*
351 Dikizleme Günlüğü Kendimizi ve Komşularımızı Gözetlemeyi Niçin Bu Kadar Sevdik? | *Büşra Özen*
357 Şöhret | *Tuba Büyüktosunoğlu Yaylalı*
363 Akışkan Aşk: İnsan İlişkilerinin Dayanıksızlığı | *Rukiye Geçer*
369 Türkiye'de Yeni Hayat | *Fatma Emren*
375 Risk Toplumu ve Din -Yeni Bir Sosyolojiye Doğru- | *Ahmet Gökçen*

381 ÖZETLER

400 YAZARLAR

Görüntünün Dili: Vitrin

Mehmet Birekul

Çağımızın kopyayı aslına, temsili gerçekliğe, dış görünüşü öze tercih ettiğinden kuşku yoktur. Çağımız için kutsal olan tek şey yanılsama, kutsal olmayan tek şey ise hakikattir. Dahası, hakikat azaldıkça ve yanılsama çoğaldıkça çağımızın gözünde kutsal olanın değeri artar, öyle ki bu çağ açısından yanılsamanın had safhası, kutsal olanın da had safhasıdır.

L. Feuerbach

(Hristiyanlığın Özü'nün önsözünden)

I

Kendi bütünlüğü içinde ele alındığında gösteri, mevcut üretim tarzının hem sonucu hem de tasarısıdır. Gerçek dünyaya bir eklenti, ona ilave edilen bir süs değildir. O gerçek toplumun gerçekdışılığının can alıcı noktasıdır. Gerek enformasyon ya da propaganda, gerekse reklam ya da doğrudan eğlence tüketimi biçiminde olsun bütün özel biçimleriyle gösteri, toplumsal olarak hakim olan yaşamın mevcut modelini oluşturmaktadır. O, üretimde önceden yapılmış seçimin her alanda onaylanması ve bunun sonucu olan tüketimdir. Gösterinin biçimi ve içeriği, var olan sistemin koşullarının ve amaçlarının tümüyle aynen doğrulanmasıdır. Modern üretimin dışında geçirilen zamanın esas bölümündeki meşguliyet olan gösteri, aynı zamanda da bu doğrulamanın sürekli mevcudiyetidir.

Bu anlamda modern dünya yanılsamanın gerçeğin yerini aldığı bir görüntü dünyasıdır. Bir bakıma işlevin yerini alan görüntünün insanın temel var oluş alanı olarak yeniden tanımlandığı bir dönemin adıdır modern dönem. Bu ne-

denle insanlık belki de başka hiçbir zamanda olmadığı kadar kendinde olanı (hatta olmadığı halde varmış gibi göstermek istediklerini) başkaları ile paylaşma gereksinimi duymaktadır. Eskilerin tabiri ile eşyanın tabiatının yerini eşyanın sunumunun önemli olduğu bir dünyada gündelik ilişkilerden etkileşim alanlarına, zihinsel alanlarımızdan benlik tasarımlarımıza kadar pek çok alanda görüntünün esiri olmuş bir insan profili dikkat çekmektedir.

Esasında insanın kendinde olanı göstermesi statü bağlamında tüm toplumlarda önemli bir gösterge olmuştur. Bireyler toplum içerisindeki konumlarını belli toplumsal göstergeler üzerinden başkalarıyla paylaşırlar ve bu onların toplumsal katmanlar açısından yerini belirler. Ancak her şeyin görüntünün bir metaı haline getirilmesi bugünün bir gerçeği / problemidir. Zira modern hayat içerisinde köklerine giderek yabancılaşan insanın kendi var oluş mücadelesinde sarıldığı önemli bir alan halini almıştır görüntü.

II

Seksenli yılların evlerine buyur edilenlerin ilk gözüne takılan imgedir vitrin. Evin en görünür köşesinin olmazsa olmazıdır. Her hafta özenle indirilip silinen ve yerleştirilen el emeği göz nuru çeyizlerin en müstesna parçaları ile bezenmiş eşyaların misafirlerle temasıdır vitrin. Vitrin evin geçmişini taşır, hatta geleceğini. Orada yaşanmışlıklar da vardır, yaşanmak istenilenler de.

Hızlı ve dengesiz kapitalizmin ülkemizde etkili olmaya başladığı bu yılların en önemli gösteri alanlarından birisi olarak vitrin, kısa bir süre sonra televizyonla buluşur. Artık renkli tabakların, altın sarısı bardakların ortasında yeni yeni çıkmaya başlayan renkli televizyonların bulunduğu vitrinler evlerde boy gösterir. Televizyon bu dönemin çocukları için olduğu kadar büyükleri için de bir gösteri aracıdır. Çoğunlukla kapalı olması, sadece belli saatlerde yayın yapması bile vitrinde yer alması için yeterlidir. Vitrinin ortasında bulunan televizyon ve bu televizyonun üzerinde adeta onun altını kalın bir kalemle çizmeye çalışan danteller bu dönemin bir özetidir.

Hala insanlar arası ilişkilerin sempatik kanallarla yürütüldüğü bu yılların mahallelerinde ekmek parası peşindeki esnafın emeğini sunduğu alandır vitrin. Bir tüketim metaı olarak mallarını değil, bizatihi emeğini sunar esnaf buradan. Bir terzi için vitrini üretim mekanıdır, orada makasını, L cetvelini ve dikime hazır provası alınmış elbiseleri, dahası ekmek teknesi olan büyük masasını görürsünüz. Hakeza bir ayakkabıcının çekici, çivileri, kalıpları ve üretime hazır sayıları vitrinin ta kendisidir. Bir bakkal için vitrin büyük reklamların, şok indirimlerin ve haftanın ürünlerinin değil bakkal amcanın sokakla buluşması

demektir. Bir bakıma bu dönemin vitrini metanın değil emeğin bir göstergesi, bir paylaşımını salık verir.

Henüz sosyal medya ile tanışmamış bir neslin modernitenin görsel dilini ilk tecrübe alanları olan bu vitrinler bugüne geldiğimizde misafir odalarından sokaklara, mağazaların ışıklı vitrinlerine, sosyal medya profillerine hatta bedenlere taşınmış durumdadır. Artık bir şeyin gösterildiği için var olduğu ve seyredildiği kadarıyla değer kazandığı bir toplumda yaşıyoruz. Bir bakıma odalarımızdan vitrin ile dünyaya bakan bizler bugün büyük bir vitrinin içinde yaşıyoruz.

Ünlü sosyolog Goffman'ın bireyin benliğini sunumunda sergilediği performansta onun için oluşturulan ortamı vurguladığı bir kavram olarak vitrin, aktörlerin performans sırasında seyircilere rutini sergilemek için en çok ihtiyaç duydukları şeydir. O'na göre vitrin, sürekli sergilenen insan faaliyetlerine ortam ve sahne sunan bir settir. Goffman performansı dramaturjik bir kavram olarak ön ve arka bölgeler olarak iki alanda betimler. Ön bölge, aktörün performansının izleyicilere düzenli aktarıldığı bölümdür. Ön bölgede performansın sergilendiği alan vitrin, yani sahnedir. Sahnede bir performans söz konusu olamaz. Sahnede aktörlerin bulunduğu mekanlar (bir doktorun muayenehanesi, bir hakimin mahkeme salonu) ile fiziksel durumları, kişisel ön bilgileri de önemlidir. Goffman, bu anlamda Londra'daki baca temizleyicilerinin ve parfüm tezgahhtarlarının beyaz laboratuvar önlüğü giymeleri yönündeki güncel eğilimin müşteriye bu kişilerce yapılacak ince işlerin standartlaşmış ve güvenilir biçimde halledileceğini anlattığını belirtir.

Goffman'ın kavramsallaştırması açısından bugün dikkat çeken önemli bir durum da onun sahne arkası olarak gördüğü alanın da sahne önüne taşınıyor olmasıdır. Bir anlamda teşhirin bizatihi varlık sebebi olması arka alanın da performans alanına taşınmasını sonuçlamıştır. Bugün özellikle sosyal medya bireylerin sürekli bir performans ağı içerisinde tutulmasını salık vermektedir. Bir bakıma modern insan sahne arkasını olduğu gibi vitrinleştirme eğilimindedir. Görüntü modern insanın en büyük sermayesi halini almıştır bugün.

Bu sermayeyi tüketim kültürünün en büyük destekçisi olarak gören Baudrillard için vitrin modern toplumun değiş tokuş kültürü içerisinde geleneksel toplumun şöenlerinin işlevini üstlenmiştir. Ne içsel ne de dışsal, ne özel ne de kamusal olan camın saydamlığı arkasında metanın statüsünü muhafaza eden aynı zamanda sokak olan özgül bir alanın ve toplumsal ilişkinin yeni bir mekanının adıdır vitrin. Vitrin size uzaktan yapılan açık bir davettir. Mağazanın sizinle iletişimi, kendisini sunumu, bir bakıma konuşmasıdır. Sürekli birisinin

sizi izlediğini sezdiğiniz gibi mağazanın bu davetini hissederseniz. Çünkü vitrin mağazanın müşteri kovaladığı gözleridir.

Bu nedenle sürekli önünden geçtiğimiz sokaklarda, metrolarda, ilan panolarında ışıklı görsellerde maruz kaldığımız bu davet büyük bir emeğin sonucudur. Bu emek saydamlığın büyük bir erdem olmaktan çıkarak tüketim ritüeli içerisinde bir davete dönüşebilmesi içindir. Zira Walter Benjamin'in Moskova günlüklerinde ahlaki teşhircilik olarak aktardığı, çamekanda yaşamayı tercih etmiş, otel odalarının kapısını açık bırakarak asla kapalı bir mekânda kalmamaya yemin etmiş Tibetli tarikat üyelerinin erdem arayışının çok uzağında bir şeffaflıktır tüketim toplumunun şeffaflığı.

Bugünün şeffaflığı insanı camlaştırır. Sınırsız özgürlük ve iletişim ağı içerisinde insan esasında kendi panoptikonunu inşa eder. Bu anlamda şeffaflık söylemi insanlar üzerinde yeni bir hegemonyayı da beraberinde getirmektedir. Zira bugün için şeffaflık toplumsal süreçlerin tümünü kapsayan ve onları köklü bir değişikliğe uğratan sistemik bir zorlamadır. Günümüzde toplumsal sistem bütün süreçlerini, bunları işlemselleştirmek ve hızlandırmak amacıyla şeffaflığa zorlar. Bu sistemik zorlama şeffaflık toplumunu hizaya getirilmiş bir toplum haline getirir. Totaliter yanı da buradadır: "Hizaya getirmenin yeni adıdır: *Şeffaflık*."

III

Bugün modern insanın dünyayla ilişkisi bir seyretme ilişkisine dönüşmüştür. Buna gösteri, görüntü, teşhir ya da şeffaflık her ne dersek diyelim sonuçta metain anlamı onun karşı tarafa sunumu ve karşı tarafın onu algılaması ilişkisine indirgenmiştir. Bugün bir içecek firmasının sloganının aksine "İmaj her şeydir susuzluk hiçbir şey". Modern insan kendi öz varlığına susamasına rağmen imajı tercih eden, zaman zaman kendisine yabancılaşan zaman zaman da büyük bir anominin içerisinde yolunu arayan bir görüntü vermektedir.

Zijderfeld'in deyiimiyle hayat soyutlaştıkça, başka bir deyişle araçlar amaç haline geldikçe, geleneksel dayanışma işlevsel dayanışma tarafından bastırıldıkça, değerler, normlar ve anlamlar kurumsal zeminini yitirip yüzergezer oldukça, birey geri çevrilmez bir şekilde gerçekliği, baskılayıcı bir angarya (yabancılaşma) ve hayata yön vermeye muktedir olmayan bir şey (anomi) olarak deneyimleyecektir. Yabancılaşmanın ve anominin birbirine karıştığı bu soyut toplum her ne kadar refah toplumu olarak anılsa da aslında görüntünün gerçeğin yerini aldığı büyük bir vitrinden başkası değildir.

Kaynakça

- Baudrillard, Jean (2013). *Tüketim Toplumu*, (Çev: Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benjamin, Walter (1993). *Son Bakışta Aşk Walter Benjamin'den Seçme Yazılar*, (Yay. Haz. Nurdan Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları.
- Byung-Chul Han (2017). *Şeffaflık Toplumu*, (Çev: Haluk Barışcan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Debord, Guy (1996). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*, (Çev: Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Feurbach, Ludwig (2008). *Hristiyanlığın Özü*, (Çev: Oğuz Özügül), İstanbul: Say Yayınları.
- Goffman, Erving. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (Çev: Barış Cezar), İstanbul: Metis Yayınları.
- Zijderfeld, Anton C. (2001). *Soyut Toplum*, (Çev: Cevdet Cerit), İstanbul: Pinar Yayınları.